

חזרה: סוגיית השוכר את הספינה וטבעה לה בחצי הדרך

Ezer Diena, ediena@torontotorah.com

א. תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף עט עמוד א/ב

תנו רבנן: השוכר את הספינה וטבעה לה בחצי הדרך, רבי נתן אומר: אם נתן לא יטול, ואם לא נתן - לא יתן. היכי דמי? אילימא בספינה זו, ויין סתם - אם נתן אמאי לא יטול? נימא ליה: הב לי ספינתא, דאנא מייתינא חמרא. אלא בספינה סתם ויין זה, אם לא נתן אמאי לא יתן? נימא ליה: הב לי ההוא חמרא, ואנא מייתינא ספינתא! - אמר רב פפא: לא משכחת לה אלא בספינה זו ויין זה, אבל בספינה סתם ויין סתם - חולקין.

ב. רש"י שם

אם נתן - את השכר, ואפילו כולו. **לא יטול** - כדמפרש לקמן: דהתובע ידו על התחבונה. **אם נתן לא יטול** - בתמיה: והלא טענת התובע בריא וחזקה מטענת הנתבע, דאמר ליה הב לי ההיא ספינתא גופא, דהא אמרת לי ספינה זו ואנא מייתינא כאן חמרא, ואוליך למקום שהתנית, דהא אנא יין סתם אמרי, וכיון דבעל היין יכול להשלים תנאו - חייב הספן להעמיד לו ספינה. **נימא ליה הב לי ההוא חמרא** - גופיה, ואנא מייתינא ספינתא אחריתי הואיל והספן יש בידו להשלים תנאו וזה מעכב - ישלם כל השכר. **לא משכחת** - להא דר' נתן. **אלא ביין זה וספינה זו** - ולא ביד זה וזה להשלים, הלכך יד תובע על התחבונה, דאמר ליה היאך אנא לא מעכבנא מכי מייתית דידך. **חולקין** - אם קבל - יחזיר החצי, ואם לא נתן - יתן החצי, שהרי ביד שניהם להשלים ואם יעכב הנתבע מליתן החצי - יעשה תנאו.

ג. שיטת רש"י לפי הגירסא שלנו (לכמה ראשונים היו גירסא אחרת ברש"י כאן)

ספינה זו ויין סתם	אם נתן	אם לא נתן
ספינה סתם ויין זה	לא יטול כלום	לא יתן כלום
ספינה זו ויין זה (ציור הברייתא)	לא יטול כלום	לא יתן הכל
ספינה סתם ויין סתם	לא יטול כלום	לא יתן כלום
חולקין השכר חצי חצי, או יקיימו השכירות		

ד. תוספות שם

אילימא ביין סתם וספינה זו אם נתן אמאי לא יטול לימא ליה הב לי ספינתך ואנא מייתינא חמרא - לא מיבעיא אם לא נתן שלא יתן כדקתני אלא אפילו אם נתן כבר יחזור ויטול כיון שזה יכול להביא יין והמשכיר אינו יכול להביא ספינה זו שהתנה ולא דמי להא דאמר לעיל אילו עד הכא בעית למיתי כו' דהתם מהני ליה שיכול בקל להשכיר מכאן עד מקום שירצה או למכור שם סחורה כדפרישית לעיל אבל הכא לא שייד למימר הכי שהיין נטבע ומה ימכור אבל אין לפרש דהכי פריך אמאי לא יטול שכר חצי הדרך שלא הלך עדיין אבל שכר חצי הדרך שכבר הלך ניחא ליה שלא יטול דא"כ הא דקתני אם לא נתן לא יתן דמשמע שלא יתן כלל אפילו שכר חצי הדרך ה"ל לאקשווי אמאי לא יתן כלל. **אלא בספינה סתם ויין זה אם לא נתן אמאי לא יתן לימא ליה הב לי חמרא ואנא מייתינא ספינה** - לא מבעיא אם כבר נתן שלא יטול אלא אפילו לא נתן יש לו לתת כל השכירות שהרי קנה המשכיר כל השכירות במשיכת השוכר את הספינה כיון שמזומן המשכיר לקיים תנאו או אפילו בלא משיכה כיון שמשכיר יכול לקיים תנאו ושוכר אינו יכול לקיים א"כ מזלו גרם והוי כחזור בו ויתן לו מחצי הדרך שלא הלך כפועל בטל וקשה דאמאי יתן לו כלל מחצי הדרך שלא הלך אפילו כפועל בטל כיון שאירעו אונס הא אמרינן לעיל (דף עז). היכא דהשוכר אנוס דאתא מיטרא דא"צ להשקותה דהוי פסידא דפועלים ומשמע לעיל דכל אונס שאירע לבעה"ב שלא היה לו לידע יותר מן הפועלים הוי פסידא דפועלים והכא נמי על כרחך פריך שיתן אפילו שכר חצי הדרך שלא הלך מדניחא ליה הא דקתני אם נתן לא יטול דמשמע אם נתן כל שכרו לא יטול כלל ותירץ ריב"ן דלעיל שהפועלים לא אבדו כלום רק שנתבטלו אין נותן להם כלום אבל הכא שהמשכיר הפסיד ספינתו כפועל בטל מיהא אית ליה כיון שמזומן לקיים תנאו. **אי אתה מוצא אלא ביין זה וספינה זו** - דהמוחזק יאמר לחבירו לית לך גבאי ולא מידי דקיים תנאך וא"ת דמ"מ אם נתן כל השכירות אמאי לא יטול השוכר שכר חצי הדרך שלא הלך וכי בשביל שמשכיר מוחזק ירויה ועוד דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ולמה יפסיד השוכר שכר חצי הדרך שלא הלך וי"ל כיון שנתן לו שכרו נתרצה שיהא שלו לאלתר אע"ג דאינה משתלמת אלא לבסוף לדעת כן נותנו שיהא שלו לאלתר אם לא ישאר בו וריב"ם פ"ה הא דפריך בספינה סתם ויין זה אם לא נתן אמאי לא יתן לא פריך אלא אמאי לא יתן שכר חצי הדרך שכבר הלך אבל שכר חצי הדרך שלא הלך פשיטא שלא יתן כיון שהוא אנוס מ"מ אהא דקתני אם נתן לא יטול דמשמע דלא יטול כלל אפילו שכר חצי הדרך שלא הלך לא קשה ליה דכיון שהוא מוחזק ומזומן לקיים תנאו ניחא ליה שלא יחזיר כלל ומשני ביין זה וספינה זו דמאן דתפיס לא מפקינן מיניה דהמוחזק יאמר לחבירו כיון שאינך יכול לקיים תנאך מזלך גרם המוציא מחבירו עליו הראיה **אבל ספינה סתם ויין סתם חולקין** בהא מספקא ליה לריב"ם אם חולקין שכר חצי הדרך שהלך דוקא ונותן רביעית או חולקין כל השכירות ויתן שכר הדרך כיון שכבר הלך ועדיין מזומן לקיים תנאו.

אם לא נתן	אם נתן	
לא יתן כלום	יטול הכל (הוה אמינה דחוייה – יטול שכר חצי הדרך הנשאר)	ספינה זו ויין סתם
אם לא משך הספינה – יתן שכר של הדרך שכבר הלך, וכפועל בטל בדרך שלא הלך (ריב"ן) או רק יתן שכר של הדרך שכבר הלך (ריב"ם)	לא יטול כלום (לשני השיטות)	ספינה סתם ויין זה
לא יתן כלום	לא יטול כלום	ספינה זו ויין זה (ציור הברייתא)
לא יתן כלום	ספק אם חולקים השכר של חצי הדרך שכבר הלך (אבל השוכר אינו משלם מה שלא הלך) או שהשוכר משלם שכר הדרך שהלך בשלימות (ריב"ם)	ספינה סתם ויין סתם

ג. טור חושן משפט הלכות שוכר סימן שיא

השוכר ספינה להוליך בה יין למקום פלוני וטבעה בחצי הדרך אם אמר ספינה זו אני משכיר לך ושכרה השוכר ליין סתם אפילו קבל כל השכירות צריך להחזירו לו שיאמר לו הבא ספינה ששכרתי ואני אביא יין ואוליך בה אמר לו ספינה סתם והשוכר אמר ליין זה

- לדעת רב אלפס אע"פ שלא נתן כלום מן השכר חייב ליתן לו כולו כיון שבעל הספינה יכול לקיים תנאו ולא בעל היין וכן כתב הרמב"ם אלא שכתב [צ"ל שכתבו – ב"ח] צריך לנכות לו הטורח של חצי הדרך שאינו דומה המטפל בהולכת הספינה ליושב ובטל אבל הרמ"ה כתב דלא שייך למימר אינו דומה הבא טעון לבא ריקן דבטילא דהאי דאפסדיה לספינתיה קשה ליה טפי מהיכא דעביד מלאכה ודמי לאוכלוסי דמחוזא דיהיב להו כל שכרן משום דכי לא עבדי חלשי
- וא"א הרא"ש ז"ל כתב שלא יתן לו אלא שכר של חצי הדרך

אמר המשכיר ספינה זו והשוכר אמר יין זה כל מי שהחזיק ידו על העליונה ואם קבל אפי' כל השכירות לא יחזיר לו לא נתן לו השוכר כלום לא יתן כיון שאין אחד מהם יכול לקיים תנאו אמר המשכיר ספינה סתם וגם השוכר אמר יין סתם שכל אחד יכול לקיים תנאו אם המשכיר מביא ספינה אחרת ואין השוכר מביא יין אחר צריך ליתן לו שכרו ואם השוכר מביא יין אחר והמשכיר אינו מביא ספינה אחרת אפילו שקבל הכל צריך להחזיר וכל זמן שלא יביא לא זה ולא זה נותן לו חצי השכר אע"פ שהוא מוחזק לא יוכל לומר לא אתן לך עד שתביא את שלך ואעכב אני מלהביא דמצי א"ל אידך כל זמן שלא תביא את שלך אין לי להביא את שלי שאיני מאמינך שתביא שלך ונמצאתי טורח ואפסיד מעותי בחנם וכן אפילו אם קבל כל השכר חייב להחזיר לו החצי:

ד. שולחן ערוך שם סעיפים ב-ה

סעיף ב: השוכר את הספינה וטבעה בחצי הדרך אם א"ל ספינה זו אני משכיר לך ושכרה השוכר להוליך בה יין סתם אע"פ שנתן לו השכר יחזיר כל השכר שהרי זה אומר לו הבא לי הספינה עצמה ששכרתי שהקפדה גדולה יש בספינה זו ואני אביא יין מכל מקום ואוליך בה: הגה: ואם אפשר להוציא הספינה מן המים ולהשכיר ספינה אחרת בדמיו או בכל מה ששייך לספינה צריך להשכיר כמו שנתבאר לעיל סי' ש"י לענין חמור (הגהות מיימוני פ"ה דשכירות):

סעיף ג: א"ל ספינה סתם אני משכיר לך ושכרה השוכר להוליך בה יין זה אע"פ שלא נתן לו מהשכר כלום חייב ליתן כל השכר שהרי אומר לו הבא לי היין עצמו ואני אביא לך ספינה מ"מ ואוליכנו אבל צריך לנכות כדי הטורח של חצי הדרך שאינו דומה המטפל בהולכת הספינה ליושב ובטל. (ויש אומרים דאינו נותן לו אלא שכירות מחצי הדרך) (טור בשם הרא"ש):

סעיף ד: אמר לו ספינה זו אני משכיר ושכר השוכר להוליך בה יין זה אם נתן השוכר אינו יכול להחזירו ואם לא נתן לא יתן שאין זה יכול להביא הספינה עצמה ולא זה יכול להביא יין עצמו:

סעיף ה: שכר ספינה סתם ליין סתם הרי אלו חולקין השכר ודוקא כשאין אחד מהם רוצה להשלים אבל (אם) זה מביא יינו וזה אינו מביא ספינה אם נתן שכר נמי יטול ויוציא מתחת ידו: